

אופל קימורים ואור זהרורים

על מחרוזת הסיפורים „בצל ימים“

מאת אריה ליכשין

מראשית הופעתו של עזרא המנחם בקדרותם של בתי־מחסה ומסורים לחט" בסיפוריו מ„בין ההומות“, לפני כח' די גבאים של „כוללים“ — מכאן, מש׳עשרה שנה, ועד קובץ סיפוריו אולם גם על עגסת חייהם של גיבורי „בצל ימים“, שיצא זה לא כבר, מת' הסיפורים זירושלימים זגם על התמיד גבש בידו יותר ויותר ציור עולם מים שבין קש׳יהגורל ומודרניזם־הפחד מיוחד של חיים יהודיים אשר נעקרו מתוך דמויות היהודיות שבקהילות ממקורם ואשר רישומם בגוף ובנפש הבאלקאן, נסוך אור זהוב של בך לא ייודע לנו עוד אלא מתוך קריאה ערביים, צליל הספוג געגועים של פרי בתוך סיפורים אלה והדומים להם. זה.

ואין כאן הכוונה לעיירה היהודית ראייה אישית זו מתבטאה בכל סיר במרחקי הגולה ולכל שנסחק עמה מניה המובהקים-בספר החדש „בצל בהורבנה הגמור, אלא לתהומה של ימים“, המעביר לפנינו גאלריה של מציאות שהיתה קרובה לנו ביותר טיפוס־אדם. גופי מקומותיהם והלכ׳ במקום ובזמן כאן בארצנו — הלא הם רוחם. המנחם יודע לנטות קו מגשר חי היתורים בירושלים העתיקה מאז על פני הדמויות כולן, עד שדומה המשטר התורכי ועד לנפילתה בירי כאילו הורו ממרחקי הימים ונתכנסו הערבים שמעבר לירדן. מבחינה זו גדולה הוכח שנתגלגלה על די עזרא ספר. אמנם, מבע זה אינו מרקיע המנחם אשר התרכו בשיחזור דמ׳ שחקים; לא עלילות מלתקות ואף לא יותיהם של אבות ובנים, ומראות־נוף מאורעות גדולים, מעשה באשה כסר של חצר וסימטה, ותנועתו של שוק, דה מרחוב היהודים שבירושלים העד והמיית רחשו הפנימי של בית־מנורים חיקה, מרת ריקה, אשר בגזירת־גורל ונית־תפילה ובית־מדרש — אור עינם ואי׳ נשימחם של דורות, במובן זה ודאי שסיפורי המנחם מקבלים עתה משמעות יקרת־ערך, אך מלבד אלה יש להם לסיפורים אלה עוד מגולה ועקרו אל מעבר לארצות וימים, ומ׳ חשובה: מהותם האמנותית. המנחם נטנה עם אותם הסופרים המחמירים עם עצמם, מבקש לגלם תפיסת־חיים הכרתית וגורל־אדם־יחיד מתוך רגש אמיתי, בלי הרמת קול, שהטילולי לא יסלף את הגיב הנפשי. — אכן, כל אשר יתן דעתו על טפיריו של המנחם ייווכח עד מהרה מה טיבו של אותו גיבור הרישי הממוג בתיאור ובהגות שבהם.

ב.

המספר שולד בתוך העדה הספרדית שבספריה, ובהיותו כבן שבע נתחר׳ שה עלי ילדותו בירושלים העתיקה — שני עולמות מקופלים בלבו, מזרח ומערב, שעם כל הגיגור שבהם אין הם אלא מעשירים את נושאי יצירתו הכלטריסטית. ריז־חיים ונהרורי־אגדה של יהודים דמומים מקהילות־קודש שבחחום הגויים משם, ויהודים ליצאי אשכנז וארם־צנא ופרס וכורדיסטאן הנתונים במצוקות פרנסה ויגון־לב

(*) בצל ימים, מחרוזת סיפורים מאת עזרא המנחם, הוצאת עם עובד תשט״ז, ציור המעטפה: איריס שוייצר.

עצמו כמי שמקיץ מולו לחוק, תלוש מעברו ומנותק ממקור המצבתו, ואיזה קול מוחש וקרוב כנקישות, מקלל של סומא׳ מפציר בו להניח הכל ול־חדש את החיים עוד באהרית ימיו בעיר ילדותו, ואף לבוא לעזרת צעיר רים פצועים מן המחתרת הנאכקים עם האנגלים על זכות בניינו של חי׳ שוב העברי. הגוה סיפור בעלי אופל היסטורי על מחלוקת שהחריפה בק׳ הילת הספרדים בעיר סקופלייה על (סוף בעמוד 6)

אופל קימורים ואור זהרורים

(המשך מעמוד 5)

נחר וארדאר בדבר קיום מנהג של "הילולה דרב נתן" שהיתה בערכת במשך דורות על קבר נתן העוזי ומשמשו, ועתה מתקומם רבה החדש של העדה כנגד הסגידה למשיחו של נביא־השקר שבחיי־צבי. והנה סיפור בעל אופי אבטוביוגרפי על ילד ספרדי בירושלים העתיקה התווה על עצמו ועל העולם ונכסף לבוא אל הצד האשכנזים החסידים להיית נתון ב"שבטיה של תורה" ולהתמסר לאדרי"קוֹת עילאה, אך בניירת הגורל אין האדיקות מאריכה ימים ובמגע אחד עם גערי אותה הצד שסופו אכזבה, שוב אין הכיסופים ממלאים את לב הילד אל לימוד התורה.

ומעניין. לצדם של סיפורים שמקורם באגדות־עבר ובזכרונות־ילדות, מתרכז עורא המנחם גם ברישומיהם של דברים שאופי "אקטואלי" להם. הנה יוצא המספר מתוך עקת בדי" דוהו אל מוהץ לחומות העיר ומתגלה לו "אדם בכפר" "החי את חייו בארץ־ישראל ביגיע־אמת וסבל" ושעצורה בו "נשמה יפה, עמוק־עצב ושליו־אור"; או שהמספר עורך "נסיעה בס' תי" אל "מעון האמנים" שבמושבה אחת בשומרון ועולם מודרני, כבי" כול, של עוסקים במוסיקה ובציור ובזנדסה ובפרקליטות נבלע בתוהם ראייתו המתרשמת, ראייה המגיעה גם להעלאה סיפור של אהבה כואבת ומ' אכזבת בין פסל לציירת אשר שברון חייה לא הרתיעה מלהמשיך בחיי עצי מות ויצירה — דמות הנראית לו למספר עשירה ממנו ושכפניה הוא מרכיז ראשו.

כאמור, אין אלה סיפורי־עלילה מרתקים, אף אין בהם שום מאורעות מיוחדים במינם, עשויים הם תמונות תמונות, לרוב קטנות, אך לוטטות. אם כי הנרשאים עצובים, לפעמים גם סעורים, מבקש המספר קירבתם, ולבו יוצא אחריהם לאהבה, כל תמונה בחי אוריה נשקפת לנו כאותו בית של "האלמנה ריקה". "שהור־חיים כבוש לו, עתיר מסורת של יופי, של אצ" לות, ואשר האנשים השוכנים בו אף להם מראה שבהור־נפש, והאור הקורן מעיניהם כמו ריה ניהוח לו המעורר נועם והמיה שבפלא עולם". משול עורא המנחם אל אותם הציירים הרוי מאנטיקאנים שהיו מעלים על הבד פנימו של בית־עוני השרוי בדחקות ואסלוליות, אך לא חסכו כל עמל להרבות בדיקוי הקו והצבע ההאר־מוניים כדי להבלים את יופי הציור כשהוא לעצמו.

אכן, עולמו של המנחם עמוק בחר גתו לבת־הפנים, והדור הוא ביופיו רב־הצלילים. פרוזה שירית זו — רוך ועוז משמשים בה יחד למען חיוב החיים. יש בה מן התפלגה האגדית אפית של יהודה ברדלא ומן הלייזום הענוג של אורי ניסן גנסין. אך אם גם מנוגה היא מנה ומנה, ייתור לה משלה, לפי מידתו, ועוד עשוי הוא להגיע למלוא הביטוי, על כל פנים, מאז הקו הנאטוראליסטי שנתבלט בסיפורי "בין החומות", דרך "שבילים בפולין" ו"עפר הארץ", ועד מתרחות הסיפורים "בצל הימים" אפשר לצין התקדמות בדרך יצירתו הבאָלאַטריס־טית של עורא המנחם.